

Auteur Harmen Weijer

Foto's: Lars van den Brink

Rijksbouwmeester Francesco Veenstra:

“Het is tijd om terug te gaan naar de basis van bouwfysica”

Om Nederland ook in de 22^e eeuw leefbaar te houden met voldoende woningen is toekomstgericht denken door overheden en sectoren heel hard nodig. Ongeveer 15 jaar geleden werd in ‘Den Haag’ eigenlijk gezegd dat Nederland klaar was qua ruimtelijke ordening, maar dat was een flinke misrekening, zo merken we anno 2025. Daarom is het noodzakelijk gedegen vooruit te denken, en anders te denken, zo stelt rijksbouwmeester Francesco Veenstra. En dat geldt ook voor de installatiesector. “We hebben decennialang gekozen voor technologische oplossingen om gebouwen te verbeteren. Nu is het tijd om terug te gaan naar de basis van bouwfysica en materialen.”

Op het TVVL-event Toekomst & Trend van afgelopen januari gaf Veenstra een inkijkje in wat er de afgelopen jaren is gebeurd met de Agenda van het College van Rijksbouwmeester en Rijksadviseurs. Veenstra vormt dat College met de twee Rijksadviseurs voor de Fysieke Leefomgeving, Jannemarie de Jonge en Wouter Veldhuis. In die Agenda pleitten de drie Rijksadviseurs om vooruit te denken, maar niet om mooie vergezichten te creëren, maar juist om terug te redeneren. Een van de redenen is dat de snelheid van fysieke veranderingen in de gebouwde omgeving traag is. “Hoe wonen wij in 2030? Niet anders dan nu,” stelt hij. Dit benadrukt het belang van lange termijn planning. “Het is verstandig om verder vooruit te kijken, richting 2050 of zelfs 2100, om te ontdekken wat mogelijk zal gebeuren en wat we nu moeten doen om daarop te anticiperen.”

Het terugredeneren vanuit toekomstscenario's is daarbij essentieel. Zo heeft de verwachte afname van het aantal

personen per huishouden grote implicaties voor het woningtekort. Waar er in de jaren vijftig van de vorige eeuw gemiddeld meer dan vier mensen per woning woonden, ligt dit aantal nu rond de 2,1, stelt Veenstra. “Dat betekent dat we met hetzelfde aantal mensen twee keer zoveel woningen nodig hebben. En de verwachting is dat dat aantal mensen per woning nog verder zakt,” legt Veenstra uit.

Om de huidige woningnood op te lossen, pleit Veenstra voor creatieve en samenhangende oplossingen. Hij benadrukt dat er jaarlijks tussen de 60.000 en 80.000 woningen worden gebouwd, maar dat dit onvoldoende is om de vraag bij te houden. “We moeten het surplus tussen die 80.000 woningen en de benodigde 100.000 op korte termijn realiseren.”

Transformeren

Een van de oplossingen ligt in het beter benutten van bestaande gebouwen, zoals het transformeren van bijvoorbeeld kantoren en kerken. Maar ook door het verkleinen van nieuwbouwwoningen. “Als je woningen zo'n 40 procent kleiner bouwt dan de gemiddelde woning die we nu bouwen van ongeveer 120 m² tot 150 m², dus woningen van 70 à 75 m², kun je met dezelfde middelen twee keer zoveel woningen realiseren. Als we dat de afgelopen 15 jaar hadden gedaan, zouden we nu 300.000 extra woningen hebben gehad.”

Dat dit niet is gebeurd, komt volgens Veenstra voor een groot deel door de conservatieve bouwsector zelf. “Het huidige model is sterk gericht op het bouwen van eengezinswoningen op basis van lage dichtheid, wat inefficiënt gebruik van land en

infrastructuur met zich meebrengt. De bouwindustrie is ingericht op deze typologie, maar als we snelheid willen maken, moeten we naar andere bouwsystemen kijken," stelt hij.

Dat geldt ook voor de installatiesector, weet Veenstra, want de rol van installaties is in de afgelopen decennia flink groter geworden. "In de jaren '70 en '80 volstond in een woning een simpele cv-ketel, met wat leidingwerk naar radiatoren. Misschien was er nog een geiser in de keuken en je had een vrij simpele elektrische installatie. Tegenwoordig hebben woningen complexe installaties, zoals warmtepompen, warmte-terugwininstallaties en zonnepanelen, en laden we onze elektrische auto's thuis op. Een en ander is ook onder invloed van de eisen van het Bouwbesluit gedaan. Maar feit is wel dat we daarvoor technische oplossingen hebben bedacht. We hadden ook in de afgelopen decennia kunnen kiezen om naar een passiefhuis constructie te gaan met zo min mogelijk technische installaties. Dat is niet waar we met zijn allen voor hebben gekozen. Het is nu tijd om de stap terug te maken, terug naar de basis van bouwfysica om te onderzoeken hoe we de bouwsector en bouwketen kunnen verduurzamen. Hierbij hoort ook het installatiesysteem en het energieverbruik. Niet in de laatste plaats omdat tijdens de levensduur van een woning - als het goed is zeker 100 jaar - installaties enkele keren worden vervangen. Dus in het kader van materiaalgebruik en duurzaamheid, is het verstandig het aantal installaties in een gebouw juist te reduceren."

Arbeidskrachten

Veenstra noemt in dit kader ook het gebrek aan geschikte arbeidskrachten in de bouw- en installatiesector als tweede aspect om naar minder installaties toe te gaan. "Ik maak me zeker zorgen over de afnemende beschikbaarheid van vakmensen. De installateur die een warmtepomp kan installeren, moet ook in staat zijn om deze te repareren. Dat vakmanschap zien we steeds minder. Voor de nieuwbouw is dat probleem wellicht een stuk minder. Nu al komen uit de fabriek complete nieuwbouwwoningen, inclusief installaties en leidingwerk, en die worden in elkaar gezet op de betreffende locatie. Maar voor de bestaande voorraad is dat veel lastiger. Er staan immers 8 miljoen woningen in Nederland, en als je die allemaal van nieuwe installaties moet voorzien, en daarna moet onderhouden, dan kost dat veel arbeidsuren. Die mensen hebben we gewoonweg niet in Nederland. En voor de mensen die het installatiewerk, waaronder onderhoud, wel blijven doen, verandert het werk ook behoorlijk. Want een warmtepomp is zeker niet die relatief simpele cv-ketel van 40, 50 jaar geleden. Het is een complexe computer geworden."

Enkele aanbevelingen opgepakt

De Agenda van het College van Rijksadviseurs is inmiddels zo'n 4 jaar geleden gelanceerd. Terugkijkend ziet Veenstra dat een aantal van de aanbevelingen inderdaad is opgepakt. "We pleitten er voor dat er door overheden verder in de toekomst gekeken moest worden. We moeten niet praten over 2030, maar over 2050 en beter nog naar de volgende eeuw. We hebben gezien dat bijvoorbeeld in het regeerakkoord van het vorige kabinet het principe wordt gehanteerd om bodem en water leidend te laten zijn in gebiedsontwikkelingen, wat juist gaat over die langere

termijn. Dus dat we in iedere gebiedsontwikkeling rekening moeten houden met de principes van de ondergrond en zorgen dat die ondergrond ook gezond is naar de toekomst toe. We hebben ook gepleit voor een nieuwe nota Ruimte, en Hugo de Jonge heeft dat in het vorige kabinet in gang gezet, en Mona Keijzer neemt dat nu over. De verwachting is dat medio dit jaar die Nota door het kabinet wordt opgeleverd. En in het verlengde hiervan: we – en met ons vele anderen – hebben gepleit voor een hernieuwde oprichting van een zelfstandig ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke

Ordering, en het geen onderdeel meer te laten zijn van Binnenlandse Zaken. Op deze manier kan het Rijk weer de regie op het gebied van ruimtelijke ordening op zich nemen, uiteraard samen met de andere overheden en waterschappen. En vooral dat de overheden verder kijken dan hun eigen regeerperiode. Dat is uiterst belangrijk voor het Nederland in de komende decennia.”